

OM KRAVEN FÖR FRAMTIDEN.

Det torde nu stå ganska klart för de flesta marinarkeologiskt intresserade att insatserna på detta område i Sverige nu helt gått i stå. Sjöhistoriska museet i Stockholm har slagit igen sin verksamhet i fält för att under åtskilliga år framöver enbart pyssla med avslutningen av Vasaprojektet. Och eftersom det var den enda institution som på ett målmedvetet sätt drev marinarkeologi självdog därmed också allt annat. I stort sett.

Hur kunde det bli så? Varför drar sig nu dykare överhuvudtaget för att meddela sina fynd? Varför anser de sig orättvist behandlade?

En god upplysning om orsakerna får man om man vänder sig till våra grannländer. Där är verksamheten starkt decentraliserad till lokala museer och dykarklubbar. Ett par hundra dykare har praktiskt utbildats i ämnet i vardera landet Danmark och Norge. Någon stagnation kan man verkligen inte spåra, trots bistra ekonomiska tider också där. Det hela bedrivs i stort sett helt ideellt. Förtroendet museer-dykare är ömsesidigt. Sportdykarna inte bara efterlever fornminneslagen, de övervakar den!

Och hur är det i Sverige? Ja, att det är helt annorlunda står väl helt klart. Vår ökända byråkrati och 'trygghetsnarkomani' har även här fått slå igenom med full styrka.

Verksamheten här skulle jämföras med all annan arkeologisk verksamhet. Man ställde följaktligen kompetenskrav av extremt slag, för deltagande dykare yrkesdykarkompetens, d v s 1:a klassbevis plus diverse annat, och som en oundviklig följd krav på individuell avlöning enligt sedvanliga normer plus traktamenten, hyra av utrustning o s v. Endast ett fåtal kunde så få vara med trots att mångdubbelt flera klappade på porten. Ingen skynt alltså av det cirkulationssystem som t ex i Trondheim tillät över 60 dykare på en enda undersökning (Medd 3/79 s 33)!. Så i jämförelse med Norge/Danmark (och snart även Finland) har vi ett försvinnande fåtal dykare som praktiskt fått lära sig marinarkeologi under vattnet. Och t ex kan vara museernas lokala ombud! På papperet har vi Sverige kanske tusen dykare som fått teoretiskt hum -men vad tjänar det till om man inte får omsätta det i praktiken? Den teoretiska skolningen av dykarna (veckoslutskurser) har mestadels drivits genom halvt ideella insatser av Svenska Sportdykarförbundet, mycket sällan av något lokalt museum.

Och den övriga lokala förankringen? Ja, det har genom centraliseringen till Sjöhistoriska museet förstås fått bli i huvudsak Stockholmsdykare och Stockholms skärgård. Av tusentals dykare i regionen är det dock bara kanske ett tjugor som har både kompetens och intresse.

Vem har sagt att just vraken i Stockholms skärgård är de vetenskapligt viktigaste? Vem vet överhuvudtaget något om detta? Området är inte valt av vetenskapliga orsaker utan av bekvämlighetsakäl.

Om nu en dykare lät oss säga i Kalmar, Hudiksvall eller Strömstad (eller för den delen i Stockholms skärgård) gör ett intressant fynd - är det då så säkert att han anmäler det? Även om han alltså är marinarkeologiskt intresserad? Nej, varför skulle han göra det? Eller ens klubben? Följden blir ju bara att den lilla privilegierade gruppen tar över "hans" vrak eller hamnfynd. Han får ju inte vara med själv om han inte har kompetensen klar.

Det här leder överhuvudtaget till fullkomligt katastrofala och helt onödiga effekter för marinarkeologin i vårt land. Särskilt bittert känns det för dem som varit med om att bygga upp ett förtroende mellan dykare och museer.

Om man tänker sig att i fortsättningen bedriva marinarkeologin på detta sätt ja, då kan med fog yrkesdykarna ställa krav - fullt berättigade fackliga krav - på att få ta över jobben helt och utsluta sportdykarna. Det är helt logiskt. Men det går ju inte. I så fall klipper man definitivt de ömtåliga förbindelserna mellan kulturminnesvården och sportdykarna som är de enda kontinuerliga besökarna i stor omfattning i vår undervattensvärld.

Och till yttermera visso gör man de nödvändiga undersökningarna så dyra att det inte finns en exploatör som har möjlighet att stå för kostnaderna. Vi har redan sett konsekvenserna av det senare. Kulturminnesvården har helt enkelt fått backa ur sina ekonomiska krav för vissa hamnundersökningar som ställts som regelrätta anbud av yrkesdykare. I stället har museets egna dykare fått bedriva sökarbetet, då för ett betydligt lägre pris, ja bråkdelar av de yrkesmässiga anbuden. Man har alltså ytterligare monopoliserat verksamheten i stället för att sprida ut den på flera händer.

Och det går inte att skylla på att det blivit bråttom - den situationen har kulturminnesvårdens företrädare på området själva skapat genom att underlåta att ta fasta på det lokala dykarintresset. För att ta exemplet Visby hamnområde: vem var det som började söka och fann resterna av den dansk-lybska flottan? Jo det var de lokala sportdykarna, redan i mitten av 1960-talet! OK, lät oss för ett ögonblick glömma underlåtenhetssynderna och i stället tala om inkonsekvenser!

Samtidigt driver man kuriöst nog fortfarande teoretisk utbildning av både dykare och marinarkeologer. Vid universitetskursen 1975 i Stockholm deltog bortåt 60 personer. Åtskilliga hundratal har sedan dess gått på veckoslutskurser och studiecirkelar på egna medel. Kulturminnesvården har givetvis inte lämnat ett öre i stöd åt den verksamheten, men tillåter sig i samma andetag att vältaligt prisa och lovorda initiativen.

Man kunde ju lika gärna skrota hela den här biten, för det finns ju inte den ringaste utsikt för någon av de ideellt och ambitiöst inriktade eleverna att någonsin i dagens läge få utöva sitt intresse i praktiken!

Vi ställer följaktligen följande krav:

- 1) Slopas kravet på 1:a klass bevis vid undersökningar.
- 2) " " individuell avlöning

De här två är som ler och långhalm. Kompetens = ersättning, ett i och för sig

självyklart krav.

3) Ge i stället (ökat) ekonomiskt stöd och stöd in natura i form av utrustning till klubbarna. En sund konkurrens om att göra bästa jobbet!

4) Begränsa 1:a klasskravet till dykledarna! Se Medd. nr 3/79 s 2f.

5) Decentralisera regionalt ansvaret för den vetenskapliga/musela övervakningen och ledningen av arbetet. Skapa nya tjänster på valda museer för a) kontakten med sportdykarna, andra dykare och hembygdsrörelsen b) insamling och dokumentation, t ex av muntlig tradition, c) serva länsstyrelse (länsantikvarien) och museerna (läns museerna) med beslutsunderlag.

6) När man verkligen vet något om det maritima arvet runt hela vårt avlänga land- sätt då in alla klutar på avancerade undersökningar, där motsvarande krav till nutiden med fog kan ställas.

7) Utbilda flera marinarkeologer på universitet och lokala kurser.

Vi vet att vi har många, många med oss i dessa krav. Och vad kanske ännu bättre är: det leder till en väg ut ur den stagnation som marinarkeologin har hamnat i i det här landet!

EW